

Anname riigi rahvale tagasi!

Eeskõne

Eesti Vabariik on alates taasiseseisvumisest 1991. aastal saavutanud väga palju. Võib isegi öelda, et oleme täitnud kõik algselt seatud eesmärgid – oleme taastanud demokraatlikud institutsioonid ja loonud liberaalse majanduskeskkonna, oleme Euroopa Liidu ja NATO liige, kõige enam rahvusvahelistesse organisatsioonidesse integreeritud Põhjala riik ning meil on üks maailma juhtivatest reservvaluutadest – euro.

Paraku oleme jõudnud pöördepunkti – me pole suutnud peatada rahva arvu vähenemist kodumaal. Taasiseseisvumisele järgnenud laialdane kodanikuaktiivsus ja -julgus on täna pärsitud ning elukorraldus ülepolitiseeritud. Kipub ununema, et Eesti Vabariik on rahva, mitte kitsa eliidi riik. Rahva usaldus Eesti juhtide vastu on langenud äärmiselt madalale.

Vabaerakond rõhutab tõika, et Eesti poliitika probleem pole ei liigne ega liiga vähene parem- või vasakpoolsus. Eesti poliitika probleem on terve mõistuse ning koostöökultuuri puudumine, erakondade klammerdumine kord antud lubadustesse, mis tihti pole maailmavaatega seotud. Valimislubadused on suunatud raha ümberjagamisele struktuurselt valedel alustel. Selle tagajärjel kannatab poliitika sisu, muuhulgas on ebamõistlikuks muutunud Eesti maksukorraldus, riigihaldus jne. Samal ajal on Riigikogu erakonnad üksmeelsed ühes küsimuses – võtta iseendale riigieelarvest raha üle mõistliku määra! Seda suhtumist tuleb muuta.

Meie peamised väärtused on vabadus ja avatus, alalhoidlikkus ja rahvuslus, usaldus, hoolivus ja vastutustunne.

Me peame end taas leidma ja ajavoolus mõtestama – miks me siin üldse oleme. Peame leidma olemisviisi, mis tagaks meie kestmise läbi aegade.

Selleks tuleb kõigepealt muuta iseennast.

Eesti Vabaerakond ei sünni sihitust protestist või materiaalsest kitsikusest. Eestis on hakanud jõuliselt arenema kodanikuühiskond ja see ongi uue Eesti võti. Riigi pikaajalise edu tagavad haritud, laia silmaringiga ja väarikad kodanikud, kes hindavad oma õigusi, kohustusi ja vastutust ning on võrdväärseks partneriks riigi esindajatele. Eesti kodanikud vajavad poliitilist väljundit, et nende hääl oleks kuulda.

Veidi üle kahe aastakümne tagasi pääsesime nõukogude okupatsioonist. Majanduse käivitamiseks kehtestasime turumajanduse selle suhteliselt äärmuslikus vormis ning see tõi esimese edu. Kuid nüüd on majandusliku edu sotsiaalset hinda juba kaua makstud ja see on osutunud paljudele liiga kõrgeks. Edu valem, mis töötas 20 aastat tagasi, ei pruugi enam toimida. Aitab eneseimetlusest!

Riik on esivanemate pärand, loodud eelnevate põlvkondade materiaalse ja vaimse panusega. Meil tuleb seda ühiselt hallata ja arendada, ühiselt tööd teha teadmise, et jätame selle oma lastele.

Selleks:

1. Toome võimu rahvale lähemale. Looime sarnasemad võimalused erakondadele, valimisliitudele ja üksikkandidaatidele; lõpetame erakondade ülerahastamise maksumaksja rahast. Riigi ja rahva tulevikule olulised otsused peavad saama heakskiidu rahvahääletusel või kaasates rahvast muul arvestataval moel.
2. Viime läbi riigireformi – muudame valimiskorda ja halduskorraldust. Taastame usalduse ja usu Eesti riiklusse, lahutame võimu erakondade tagatubadest ning paneme ametkonnad rahvast teenima.
3. Kehtestame regulatsioonid, mis raha ümberjagamisel (laenud, toetused) arvestavad kohalike elanike ja ettevõtluse huvidega. Võtame avalikkuse sisulise järelevalve alla elutähtsad monopolid.
4. Alustame iseendist – ehitame üles poliitilise jõu, mis oma maailmavaate, programmiliste eesmärkide ja reaalse tegevusega on eeskujuks. Oleme avatud vabakondlik ühendus, mille toimimine on läbipaistev ja arusaadav nii liikmetele kui ka kõigile teistele.

1. Riigi juhtimine ja haldus

Eesti peab olema vabade kodanike vaba maa, kus võimalikult palju küsimusi otsustakse kohalikul tasandil ja kodanike endi poolt kodanikuühenduste ning -algatuste kaudu. Riigivõim peab looma selleks vajalikud tingimused, sekkudes ainult seal, kus see on vältimatult vajalik ühiskonna kui terviku huvides.

Me ei näe vajadust muuta riigi kandvaid aluseid Eesti põhiseaduses. Näeme vajadust põhiseadust järgida.

Eesti on Lääne kultuuriruumi osa, kuulume Euroopa Liitu ja NATO-sse. Vältimatuks muudab neisse kuulumise Venemaa jätkuv soov haarata Eesti oma mõjusfääri. Eesti riik ja rahvas saab turvaliselt kesta ainult toimiva rahvusvaheliste garantiide süsteemi korral. Sellepärast on meil Euroopa Liidu ja NATO liikmena aukohus neisse aktiivselt panustada.

1.1 Parlamentaarne kord

Eesti riigikord peab jääma parlamentaarseks demokraatiaks ja rahval peab olema rohkem võimalust osaleda riigi ja ühiskonna elu juhtimises. Vaid tarmukalt tegutsedes ja inimesi kaasates ületame võõrandumise.

Praegu kehtiv valimiskord soosib häältejaotamise mehhanismi ja valimiskünnise abil nelja (kolme kuni kuue) tugeva erakonnaga parlamenti. Taasiseseisvumise järel poliitmaastiku korrastamise ja arendamise huvides loodud süsteem on ajale jalgu jäänud. Koos erakondade riigipoolse ülerahastamise ja kõrge valimiskautsjoniga on see tekitanud parlamendis stagnatsiooni. Seda tuleb kiiresti muuta.

Põhimõtteliselt peab erakondade kui maailmavaatel põhinevate ühenduste esindajatest koosnev Riigikogu tegelema Eesti kui terviku juhtimisega. Seda tasakaalustavad kohalikke huve esindavad võimekad omavalitsused. Senise ülalt alla juhtimise asemel rakendame subsidiaarsuse põhimõtet – riik ei sekku seal, kus kohalik võim ja kodanikud hakkama saavad.

Peatame Tallinna-keskse linnriigistumise ning töötame välja pealinnaregiooni tegevust ja koostööd reguleeriva seaduse. Senise tasalülitatud linnavolikogu asemel peavad tegutsema reaalset võimu omavad volikogud.

Selleks:

1. Loome valimistel ja võimu teostamisel sarnasemad võimalused erakondadele, valimisliitudele ja üksikkandidaatidele. Ühe meetmena kaotame kautsjoni või muudame põhjalikult selle põhimõtteid.
2. Alandame üldvalimistel valimiskünnist. See ei tohi olla kõrgem kui Euroopa Nõukogu soovitatud 3 protsenti.
3. Kehtestame Riigikogu valimistel avatud üleriigilised nimekirjad, mille alusel pääsevad Riigikokku enim isikule antud hääli saanud kandidaadid.
4. Teeme ettepaneku moodustada eraldi välis-Eesti valimisringkond. See aitab üleilmset Eesti kogukonda paremini koos hoida, siduda seda Eestiga ning mõista võõrsile asunute probleeme.
5. Lõpetame erakondade riigieelarvelise ülerahastamise. Vähendame otsetoetusi vähemalt poole võrra, jagame raha õiglasemalt, sh edukamatele parlamendivälistele erakondadele ja kohalikul tasandil edukatele valimisliitudele. Seame piirangud kampaaniakulutustele ja reklaamile.
6. Muudame seadusloome aluseid, lõpetame seaduste masstootmise ministriumide poolt ja tugevdame Riigikogu rolli otsuste tegemisel ning inimeste kaasamisel nende kujundamisse.

Peaprobleem pole mitte praeguse süsteemi aluspõhimõtetes (mis on enam-vähem sarnased enamiku demokraatlike riikidega), vaid selles, kuidas tagada kodanikuühiskonna kontroll valitute üle. Tahame vältida praegust suurimat häda – erakonnad ostavad pompöosse valimistsirkusega kokku vähese vastutus- ja perspektiivitundega valijate hääled ning valimiste vaheajal naudivad suhtelist karistamatust.

1.2 Valitsusalad

Kahe aastakümnega on tõusnud Eesti ministriumiametnike tase ja arvukus. Samas tuleb hea seista, et seda tasakaalustaks tugev parlament, oleks tagatud sisukas koostöö ministriumide vahel ning välditaks seaduste ületootmist ja töö tarbetut imiteerimist nn tulemusjuhtimise sildi all. Eristame selgelt administratiivse ja poliitilise juhtimise.

Selleks:

Suurendame Riigikantselei koordineerivat rolli ja edendame tõhusamat koostööd ministriumide vahel.

Väldime ametnikkonna politiseerimist. Selleks tuleb kantsleri ametikoht taas muuta mittepoliitiliseks ja takistada ministrite sekkumist administratiivtasandi juhtimisse, eriti ressursside jagamisel poliitilise mõjuvõimu kinnistamiseks.

Kaotame praeguse tulemusjuhtimise põhimõtte. Liiga sageli on see taandunud iseendale kangelaslike, kuid sisuliselt tarbetute ülesannete püstitamiseks, mida siis niisama kangelaslikult täidetakse.

Me ei näe probleemi ministeeriumide arvus ega ülesannete jaotumises. Seda saab vajadusel sujuvalt ümber korraldada. Probleemid on koostöös, õigete ülesannete seadmises ja juhtimise ülepolitiseerituses.

1.3 Omavalitsused

Viime läbi riigireformi, mille puhul käsitleme tervikuna riigi halduskorraldust omavalitsustest kuni keskvoimuni, nii et ümberkorraldused hõlmavad kõiki haldustasandeid. Koos poliitilise tegevuse rahastamise ümberseadistamisega lõhume praeguse kivistunud süsteemi ja loome paremad konkurentsitingimused kohalikele liitudele ning üksikkandidaatidele.

Me ei saa sulgeda silmi tõsiasja ees, et enamik üle-eestiliselt tegutsevaid organisatsioone on majanduslikel kaalutlustel jaganud Eesti sisuliselt neljaks; sellele lisandub Tallinn. Loomulikult ei soosi see normaalse elukeskkonna arengut väljaspool suuri keskusi. Arvestades tänapäeva transpordi- ja kommunikatsioonivõimalusi on optimaalne Eesti jagamine 20–30 teise tasandi omavalitsuseks.

Kokkuvõtlikult näeme Eesti haldusjaotust järgmiselt:

1. Loome kahetasandilise omavalitsuse, lisaks esmatasandi volikogudele on maaomavalitsuste ja suuremate linnade tasand – volikogud ning nende poolt moodustatud valitsus. Viimaste kanda jäävad üldised ülesanded: infrastruktuur, haridus- ja sotsiaalsüsteem ning korrakaitse.
2. Korraldame tulubaasi ja maksude jaotamise ümber nii, et kohalik omavalitsus muutub sisulisest keskvalitsuse allasutusest tõeliseks valitsuseks oma otsustus- ja finantsõigustega.
3. Lõpetame omavalitsuste ametikohtade politiseerimise. Soosime mudelit, kus poliitilise omavalitsusjuhi asemel võib rahva soovi korral võtta tööle valla- või linnadirektori.
4. Omavalitsuste piirid võivad, kuid ei pea kattuma praeguste piiridega. Eesti suuremad linnad moodustavad omaette haldusüksused. Eraldi tuleb vaadelda Tallinna ja Harjumaad.

1.3.1 Haldusmudel ja teise tasandi omavalitsuste roll

Tagame omavalitsuste sisulise ja majandusliku iseseisvuse, et neist saaksid võrdsed partnerid keskvoimule riigi strateegiliste arengusuundade kavandamisel ning riigieelarve läbirääkimistel.

Väikesed esmatasandi volikogud valitakse külade põhiselt majoritaarselt. Ideaalis valib iga küla volikogusse oma esindaja. Asustuse ebahühtluse korral valitakse üks esindaja mitme väikeküla peale või mitu esindajat suuremast asulast. See viib omavalitsusse külade tegelikud liidrid ja vähendab erakondade mõju nii valimistel kui valimisjärgses poliitilises protsessis. Volikogu roll esmatasandil suureneb, suurem osa halduslikke rolle viiakse teisele omavalitsustasandile.

Esmatasandi omavalitsused keskenduvad kohaliku elu edendamisele. Nad on ka kohaliku ressursi valdajad, õigusega kasutada maad, loodusvarasid, vett, metsa jne üldistes huvides ettevõtluse edendamiseks. Tähtis on toetada noori peresid, kes soovivad jääda või kolida maale ja alustada seal ettevõtlusega. Kõike seda peab toetama riiklikult arendatud infrastruktuur.

Suur osa seniste vallavalitsuste ülesandeid, mis puudutavad laiemaid regionaalseid küsimusi, tuleb nii eelarve kui otsustusõiguse mõttes lahendada teisel omavalitsustasandil. Seda võib tinglikult nimetada maaomavalitsuseks, meie arvates võivad teise tasandi omavalitsused hõlmata laiades piirides praeguste maakondadega kattuvaid piirkondi.

Paljudel esimese taseme haldusüksustel ei ole majanduslikult võimalik omada kõiki elutähtsaid keskusi: kooli, lasteaeda, raamatukogu, perearsti vastuvõtupunkti, apteeki, kultuurikeskust, sotsiaalhoolekande asutust, noorte huvikeskust, postkontorit jne, need tuleb tagada teise omavalitsustasandi tõmbekeskuses.

Hindame ka sellist haldusmudelit, kus kõik volikokku jõudnud poliitilised jõud saavad kindla vastutusala. Senine, end paljudes omavalitsustes naeruvääristanud opositsiooni-koalitsiooni vastasseis asenduks küpsema koostöökultuuriga.

1.3.2 Pealinnaregiooni ümberkorraldamine

Tallinn on paisunud Eesti-suuruse riigi jaoks ebaproportsionaalselt suureks ja on loodud kunstlikud vastuolud linna ja tagamaa vahel. Kesklinnas, mere ja Ülemiste järve vahel on tekkinud tüüpiline city selle sõna kõige halvemas tähenduses: vähe haljastust, inetud plekist kõrghooned ja pidevad liiklusummikud. Tallinn ei ole nii suur linn, et neid nähtusi ei saaks vältida.

Jagame Tallinna ja Harjumaa iseseisvateks omavalitsuseks, käsitledes kogu piirkonda ühtse tervikuna. Nende esindajatest moodustatakse pealinnaregiooni nõukogu, mille vastutusalasse kuuluvad regiooni kui terviku arendamise küsimused: transport, jäätmekäitlus, teede ehitus ja korrashoid jmt.

Pealinnaregiooni seaduse abil välistame konkurentsi linnaosade ning linna ja seda ümbritsevate omavalitsuste vahel. Loome Tallinnast ja seda ümbritsevatest asumitest terviku, mis pakub kõiki vajalikke teenuseid ja loob soodsa majanduskeskkonna ka kõigis Tallinna ümbritsevates piirkondades, vältides töökohtade ja maksuraha kuhjumist ühte omavalitsusse.

1.4 Välispoliitika

Eesti on sõltumatu vabariik, mis arendab häid suhteid naabrite ja kõigi teiste riikidega. Eesti välis- ja kaitsepoliitika on tihedalt seotud Euroopa Liidu ja NATO poliitikaga. Samas ei järgi me nende seisukohti pimesi, vaid kujundame neid aktiivselt kaasa rääkides ja vajadusel ka oma eriarvamusele kindlaks jäädes.

Tervitame Euroopa püüdlust suurema lõimituse poole ja oleme valmis täitma oma kohustusi seoses NATO-ga. Eesti geopoliitiline asend lihtsalt ei võimalda sõltumatust sõjalistest ja poliitilistest liitudest.

Peame olema esindatud globaalsetes mõjukeskustes (New York, Washington, London, Pariis, Berliin, Tokyo, Peking, Moskva) ning loomulikult naaberriikides. Me peame olema esindatud ka laieneva poliitilis-majandusliku mõjuga riikides nagu India ja Brasiilia. Samas on mõistlik vähendada diplomaatilist esindatust Euroopa Liidu liikmesriikides.

Eesti peab oluliseks inimõiguste kaitsmist ning enesemääramise ja demokraatia teele asunud rahvaste ja riikide abistamist teabe ja kogemustega.

Meie arvates ei tohi Eesti loobuda Tartu rahulepingust. Nõuame, et Venemaa tunnistaks Eesti okupeerimist 1940. aastal Nõukogude Liidu poolt. Jätkame kommunismi kuritegude teadvustamist maailmas ning nende hukkamõistmist võrdselt Saksa natsionaalsotsialismi kuritegudega.

1.5. Julgeolekupoliitika

Globaalne julgeolekukeskkond on muutunud. Riigi julgeolekut suudavad asümmeetriliste rünnetega ohustada üksikindiviidid, grupid ja võrgustikud, keda on keeruline määratleda. Meie eesmärk on ohte ennetada ja tegutseda selle nimel, et Eesti jääks iseseisvaks turvalise elukeskkonnaga riigiks.

1.5.1. Riigikaitse

Riigikaitse eesmärk on tagada Eesti püsimine kultuuriliselt ja poliitiliselt sõltumatu riigina. Me edendame heanaaberlikke suhteid kõigiga, kuid samas peame olema võimelised end sõjaliselt kaitsma.

Lähtume totaalkaitse põhimõttest. Keskendume agressorile võimalikult suuri kaotusi ja tagasilööke põhjustavale kaitsetaktikale. Kohustuslik ajateenistus peab säilima, kuid kaalume selle laiendamist alternatiivina piirivalve ja päästeameti oskuste väljaõppele.

Peame eriti tähtsaks vabatahtliku riigikaitse rolli, sest kõige enam sõltub Eesti saatus meie endi kaitsetahtest ja vastutustundlikust suhtumisest oma riiki. Arendame rahvuslikku militaarkultuuri, nii üldharidust kui sõjateadust.

Tervitame Eesti muutumist rahvusvaheliseks küberkaitsekeskuseks. Soosime kõigiti riigikaitse ja infotehnoloogia valdkondade koostööd.

Säilitame riigikaitsele pikaajaliste kavade alusel vajaliku rahastamise vähemalt kahe protsendi ulatuses SKT-st, millele lisanduvad NATO jõudude ja vahendite kohaloluga seotud kulutused. Oleme välise ohu kasvades valmis kaitsekulutusi järsult tõstma.

Suurendame Kaitsealiidu ja selle eriorganisatsioonide rahastamist ja arendame nende tegevust. Panustame rohkem reservväelaste kordus- ja täiendõppesse ning Kaitsealiidu ja Kaitseväge koostöösse.

Tagame kõigile sise- ja välisjulgeoleku eest vastutajatele, ka kaitsealiitlastele, sotsiaalsed garantiid.

Toetame riigikaitseõpetuse suuremat osakaalu koolide õppekavades (valikainena).

Peame vajalikuks tsiviilkaitselisi meetmeid, et Eesti-vastase agressiooni korral ei saaks sissetungija inimesi mõjutada, jättes nad ilma elutähtsatest vahenditest nagu toit, soojus ja joogivesi.

1.5.2. Siseturvalisus

Eesti julgeolek on tervik ning sise- ja välisturvalisuse eristamine kunstlik. Siseturvalisus on laiem mõiste kui politseilised meetmed.

Võime ohjeldada vägivallakuritegevust on riigi jätkusuutlikkuse elementaarseim vorm. Eestis peab vägivaldsete kuritegude arv ka edaspidi vähenema ja langema tasemele, mis on iseloomulik arenenud Euroopa riikidele.

Palju rohkem tähelepanu pöörame korrupsioonile, eelkõige poliitilise korrupsiooni erinevatele vormidele. Pikka aega domineerinud korrupsiooni kui üksnes ametialaste kuritegude käsitus on vananenud.

Uutes tingimustes tuleb olla valmis tegelema sisemise keele- ja rahvuspõhise ebastabiilsusega ja samaaegse Venemaa-poolse aktiivse survega.

Riskianalüüs ja ennetustegevus peavad aitama kaasa raskete isikuvastaste kuritegude, samuti liiklus- ja õnnetussurmade vähenemisele. Hea praktika juurde kuulub kuritegevuse korrektne ja poliitiliselt sõltumatu statistika.

Kodanike püüdlused enda kaitsmiseks ja siseturvalisuse tagamiseks – sealhulgas enese- ja hädakaitse – peavad olema mõistetud ja soositud. Julgustame kodanikualgatusi ja loome tingimused Kaitseliidu kaasamiseks nii sisemise stabiilsuse kaitses kui ka erakorralistes tingimustes.

Vajame politseid kui põhiseadust ja inimväärikust austavat, professionaalset ja korrektset, avalikku korda tagada suutvat institutsiooni. Tuleb jätkata tavapäraseid politseilisi tegevusi, tugevdada kriminaal-justiitsüsteemi ja vältida põhjendamatu organisatsioonilisi reforme.

Väga tähtis on kodumaise sisekaitselise koolituse stabiilsus ja järjepidevus, mis tagab professionaalsete ja riigile lojaalsete ametnike ettevalmistamise kõigi juhtimistasandite jaoks. Me ei poolda Sisekaitseakadeemia paigutamist Narva, kuid põhjendatud mahus on julgeolekualase koolituse viimine sellesse regiooni vajalik. Leiame, et piirivalve õppekeskuse äraviimisega Narva-Jõesuust tehti suur viga.

1.6. Õigusriiklus

Õigusriik on riik, kus valitseb ainult õigus. Demokraatias aktsepteeritud seisukoha järgi on seadus vanem kui inimene, st õigusnormidena sätestatud reeglid on üldkehtivad ja kõik inimesed, sõltumata positsioonist, peavad neile alluma. Seaduseandja ja kohtuniku ülesandeks on õiguse reeglid antud oludes fikseerida, täpsustada ja rakendada ning sel viisil inimeste kooselu korraldada.

Õigus üksi on mõttetu ja inimvaenulik, kui see ei lähe kokku suurema osa kodanike õiglustundega.

Riik on õiguse kehtestaja ja samas ka väljendus, mis rajaneb õigusel, seadusel ja vabadusel. Õigusriik põhineb konstitutsioonil ja allutab ka riigi ühiskondlikust lepingust tulenevatele põhimõtetele, tagades muuhulgas individuaalsfääri puutumatus riikliku sekkumise eest.

Inimest kaitseb omavoli eest põhimõte, et ei saa olla kuritegu ega karistust ilma õiguseta. Niisuguse määratlusega on riik loobunud oma eesõigusest ning asetanud väärtussüsteemi tippu inimese. Seega on õigusriiklus kvalitatiivne kategooria ja seisukoht, et mida rohkem on seadusi, seda rohkem on õigusriiki, pole adekvaatne.

Õigusriikluse oluline komponent on sõltumatu kohtuvõim. Igal kodanikul peab olema reaalne võimalus pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse ja kohtuvõim peab omakorda toimima viisil, mis on kooskõlas suurema osa kodanike õiglustajuga. Oleme seisukohal, et kohtuvõimu sõltumatus ei tähenda pikki menetlustähtaegu ja kõrgeid riigilõive, mis muudavad paljude kodanike jaoks kohtuspeördumise võimatuks ja sunnivad ebaõiglusega leppima.

2. Majandus

Me elame ajastul, mil hakkab ammendumata piiramatu kasvu illusioonil põhinev majandusmudel. Fossiilne kütus, see planeedilt Maa võetud tagastamatu hiigellaen, hakkab otsa saama. Samuti hakkab piirini jõudma keskkonna taluvus. Lisagem siia juurde automatiseerumise kasv ja jõuamegi visioonini, kus kõike vajalikku toodab mõni protsent elanikkonnast. Tootmist ei saa ega tohi paisutada lihtsalt selleks, et rohkem toota ja müüa. Nii suureneb rämpsu hulk, aga kõik muu, esmajoones elu- ja sotsiaalne keskkond, halveneb – ning inimene ja ühiskond tervikuna on kaotajad.

Samas ei tohi unustada tõika, et edukad ühiskonnad põhinevad kodaniku tahtel jõukaks saada ja selleks ka jääda. Teisiti öeldes – edukal teotahtelisel keskklassil. Meie arvates tuleb murda süsteem, mis tekitab masstoodanguna mõttetuid asju ja suunab enamiku inimesi elatist teenima samavõrra mõttetutes pseudoametites.

Eestist ei saa kunagi masstootmise maad. Meie lahendused peavad andma lisandväärtust, olles ühtaegu säästlikud, nutikad ja isikupärased. Selleks, et pakkuda inimestele kindlustatust ja perspektiivi, peab Eesti majandus olema avatud ja rajatud võrdsetele võimalustele. Loome keskkonna, kus nii tegutsevatel kui alustavatel ettevõtetel on võimalus leida oma nišš, et töötada ühiskonna kui terviku huvides kasumit tootes. Nutikal spetsialiseerumisel, kui Euroopa Liidu programmi Horisont 2020 tegutsemisparadigmil, on Eesti jaoks olemas oma sügav sisu.

Jagame ettevõtluse alustamise toetusi lähtuvalt ühiskonnas tunnustatud vajalikkusest ja lisandväärtuse tasemest, mis sisaldab ka loodavate töökohtade arvestamist ja nende loomise toetamist. Ka Eesti äärealadel elavad inimesed peavad tundma end sõltumatute ja konkurentsivõimelisena.

Riigiettevõtte esmaülesanne on teenida kodanikke ja majandust tervikuna minimaalse hinna ja maksimaalse kvaliteediga. Seome elutähtsad infrastruktuuri ettevõtted lahti poliitilisest võitlusest, mh depolitiseerime nende nõukogud.

2.1 Ettevõtluskeskkond

Majanduse peamised mõjurid on innovatsioon, koostöö ja eksport. Kestlikus ja edukas majandusmudel on ettevõttega alustamine lihtne ja edukad väikeettevõtted domineerivad rahvusliku rikkuse loomisel.

Lihtsustame oluliselt majandust reguleerivat seadustikku ja ettevõtluse kontrolli. Kontrollorganid peavad trahvijast ja keelajast muutuma toetajaks ja suunajaks. Näiteks esimeste tegevusaastate jooksul maksuamet põhimõtteliselt ettevõtetele trahve ei määra (va ilmsete kuritarvituste puhul), vaid juhib tähelepanu eksimustele.

Toetame ühistuid, väikeettevõtlust ja kohalikke koostegutsemise vorme. Soosime kogukondade terviklike majandus(ühistuliste) struktuuride tekkimist, mis tagaksid töö ja sissetuleku võimalikult laiale ringile.

Selleks:

1. Ergutame ettevõtlikkust riiklike fondide, koolituste, alustava ettevõtte starditoetuste ning teaduse ja ettevõtluse tihedama sidumise kaudu.
2. Seame Eesti välisesinduste ja riikliku majanduspoliitika üheks peamiseks ülesandeks aidata elujõulistel ettevõtetel leida turge ning aidata kaasa Eesti kaubamärkide kinnistamisele.
3. Jätkame kaasaegseid tööstusparke ja -tsoone ning nii kodu- kui välismaiseid investoreid soosivat poliitikat.
4. Lõpetame EAS-i otsetoetused, mis on pigem ettevõtlikkust pärssinud kui arendanud. Seda asendaksid otseinvesteeringud uuenduslikesse teadusmahukatesse tehnoloogiatesse ja tootearendusse ning ekspordivõimekuse tõstmisse.
5. Kaasame läbimõeldult kõik töövõimelise elanikkonna rühmad, takistamaks inimeste väljalangemist ettevõtlusest ja tööturult.

2.2 Ühistegevus ja regionaalmajandus

Usume, et Eesti edu on seotud majandusühistulise mõtlemise taastumisega. Enne Teist maailmasõda olid eestlased ühistulise tegevusega maailmas esimeste seas, täna on seda soomlased. Ühistuline tegevus on meile ajalooliselt omane ning sel on kaasaegses maailmas suur eduvõime. Eestlaste käes on väga suured ressursid, esmajoones vaba maa koos kõige kaasnevaga – metsad, mahetoodang, turism jne.

Meil on palju vaba pinda ja loodusressurssi taastuenergia tootmiseks ja meil on haritud tööjõudu, mida saaks edukalt rakendada kohalikel ühistutel põhinevas komplekses majandusmudel. Olukorras, kus Euroopa Liidu riikides on kindlustusühistutel ja ühistupankadel oluline roll, sh regionaalsel tasandil, peame soodustama nende taastekkimist Eestis.

Praegu on ühistute tegevus piiratud meie kõigi huvide vastu toimivate seadustega. Näiteks kuulub Eesti viie Euroopa Liidu riigi hulka, kus pole lubatud ühistuline kindlustustegevus. Miks? Muudame ühistegevuse suunamise ja edendamise riigi prioriteediks.

Selleks:

1. Kaasajastame ühistulist tegevust reguleerivad õigusaktid, sealhulgas võtame vastu ühistulist kindlustust lubava seaduse ja avame tee ühistulise panganduse arenguks.
2. Anname nii riigile kui kohalikele omavalitsustele volitused luua ühistegevusele soodsad eeldused.
3. Maksuerisustest pooldame ennekõike maamaksuga seonduvat, jättes maksumäärad kohalike omavalitsuste pädevusse.
4. Jätame osa ettevõtlusega seotud maksudest kohalikele omavalitsustele, kohustusega sihtinvesteerida see ettevõtluskeskkonna arengusse.
5. Hajaasustusega piirkondades anname kinnistuomanikele suuremad õigused planeerimis- ja ehitustegevuseks oma maal.
6. Toetame ühistulise tegevuse akadeemilist uurimist ja õpetamist kõrgkoolides.
7. Anname omavalitsuste ja/või riigi maapiirkondades kasutamata maa ja/või kinnisvara tasuta rendile tähtajaga 10-15 aastat peredele, kes soovivad maale elama asuda. Pärast rendilepingu lõppemist tekib seda rentinud perele vastava maa ja/või kinnisvara eelisostuõigus.

2.3 Rahandus ja pangandus

Rahanduses hoiame eelarvetasakaalu, nõuame fiskaalvastutuse lisamist euroopalike aluspõhimõtete hulka. Samas ei või kokkuhoid takistada riigi esmatähtsate ülesannete täitmist ning eesti rahvuse, keele ja kultuuri kaitset.

Headel aegadel kogutakse, et halbadel oleks võtta. Kui maksutulu laekub oodatust rohkem, tuleb luua reserve, mitte alandada maksumäärasid.

Meie arvates ei ole riik oma ülesandeid täitnud, kui kontrastiks madalale riigivõlale on meil eraisikute laenukoormus üks kõrgemaid Euroopa Liidus.

Ühistulise panganduse arendamiseks laiendame sellele kõik kommerts pangandusele lubatud tegevused ja kaotame ebaausad piirangud nagu hoiuseintresside tulumaksustamine, riigi ja omavalitsuse finantstehingutele kehtestatud keelud, ebamõistlikud kapitalinõudeid jne. Nii pakume välismaistele pankadele konkurentsi ning vähendame finantsteenuste importi, kus tekkivad kasumid voolavad praegu Eestist välja.

Eesti on nüüd ja tulevikus huvitatud seotusest Euroopas käibel oleva tugeva valuutaga, mis lisaks kõigele muule soosib olemuslikult elatustaseme ühtlustumist.

Rahandusel on julgeolekumõõde. Ühisrahaga oleme enam kaitstud massiivsete spekulatiivsete rünnete eest, mida juhivad agressiivse naabri geopoliitilised kaalutlused. Teisalt tuleb tagada, et meie strateegilised ressursid ei satuks lõõgi alla valuutaturu kõikumiste tõttu, st Eesti riik ei tohi võtta kohustusi tagada midagi siis, kui meil puuduvad reaalsed hoovad toimuvat mõjutada.

2.3.1 Meetmed laenuvõtja kaitseks

Korrastamata kiirraenuoturu tervendamiseks ja laenuandjate tegevuse ohjeldamiseks tuleb laenuvõtja kaitset parandada. Laenu väljastanud panga või laenukontori tagatiseta laenu puhul

saab seda sisse nõuda vaid laenuvõtja jooksvatest tuludest määratud mõistliku aja jooksul, seadmata tõkendeid laenuvõtja pangakontodele. Laenuvõtja muud vara laenu tasumiseks kasutada ei saa.

Tagatisega eluasemelaenu puhul on riskid osapoolte vahel ebaproportsionaalselt jaotatud. Laenu väljastanud pank on kõik eluasemeturu kõikumisest tingitud tagatise väärtuse kõikumise riskid jätnud laenuvõtja kanda. Tuleb parandada eluasemelaene väljastavate pankade (tugevam osapool) riskianalüüsi kvaliteeti. Selleks: loetakse mistahes põhjusel laenu väljastanud panga algatatud laenulepingu lõpetamisel laen pangale tagatise üleandmisega tasutuks ka siis, kui tagatise väärtus üleandmise hetkel laenusummat ei kata (erandiks on tagatise tahtliku kahjustamise juhtumid).

2.4 Maksusüsteem, palgad ja pensionid

Maksud on ka majanduskeskkonna regulaatorid, mitte ainult riigieelarve katteallikas. Maksumuudatuste tegemine riigieelarve aukude lappimiseks on halb poliitika.

Väljarände vähendamiseks ja tööjõuturu atraktiivsemaks muutmiseks langetame tööandjate maksukoormust. Säilitame üheastmelise tulumaksu eraisikutele ja rakendame maksupoliitikat, mis stimuleerib ettevõtlust ja välisinvesteeringuid ning tagab ettevõtluseks vajalike ressursside kättesaadavuse. Tulumaksu alandamine kiire majanduskasvu ajal on viga, mida Eesti tulevikus korrata ei tohi.

Muudame kogutud tulumaksu jaotust riigi keskvalitsuse ja omavalitsuse vahel, mis on kogu iseseisvusperioodi jooksul nihkunud riigi keskvalitsuse kasuks. Praegu saab omavalitsus oma haldusalast kogutud tulumaksust kasutada vaid 11,4 %. Säärane tulumaksujaotus on muutnud kohalikud omavalitsused kartelliparteide juhitava keskvalitsuse armust toimetavaks ripatsiks. Omavalitsustele minev tulumaksu osa peab olema märgatavalt suurem ja omavalitsustel peab olema õigus seda teatud piirides muuta. Eesti ühtlase arengu saavutamiseks tuleb keskvalitsusele laekuvat osa jaotada nn tasandusfondi põhimõttel.

2.4.1 Tulumaksuvaba miinimum ja palgakulude arvestus

Tulumaksuvaba miinimumi tõstmine on hõlpsalt hallatav ja kontrollitav meede ülemäärase varandusliku ebavõrdsuse tasandamiseks ja madalama palga saajate toimetuleku toetamiseks. Sellisena teenib see tööhõive ja väljarände probleemide lahendamist. Senine tulumaksu määra langetamine on teeninud rohkem suurema sissetuleku saajate huve. Meie eesmärk ei ole suurema sissetuleku saajate sissetulekute vähendamine, vaid väiksema sissetuleku saajate netopalgatulu tõstmine vähemalt inimväärsele, toimetulekut võimaldavale tasemele. Vähendame oluliselt vaesema elanikkonna tulumaksu ja tõstame miinimumpalga toimetulekut võimaldavale tasemele nii, et tööandja kulud vähenevad kõigi palgadetsiilide ulatuses.

Me ei poolda lisaastmeid praegusele üheastmelisele maksusüsteemile. Maksuvaba tulu otsustav tõstmine võtab vajaduse konstrueerida keerulist ja tülikat astmelise tulumaksu süsteemi.

Selleks:

1. Tõstame tulumaksuvaba miinimumi vähemalt 500€-ni, kaugema eesmärgiga siduda see mediaanpalgaga kui riigi reaalselt majanduslikku seisundit adekvaatselt väljendava näitajaga. Nii väldime ka pidevat ümberarvutamist.
2. Tõstame eelistatud prioriteedina miinimumpalga vähemalt 600, soovitatavalt 700€-ni, jälgides tasakaalus eelarve põhimõtet.
3. Ühe meetmena kaalume eraisiku tulumaksumäära tõstmist. Üldine maksukoormus ei tõuse, küll aga vähenevad käärid ühiskonnas.
4. Seome tulumaksuvaba miinimumi laste arvuga tulumaksu deklaratsioonil esitatava pere ühisdeklaratsiooni abil, suurendades vastavat tagasimakset vähemalt kaks korda iga lapse kohta.
5. Muudame tööjõukulude arvestamise metoodikat. Töötasuarestustes ja väljamaksetes seome tööjõukulu otseselt töötajaga (mitte osade maksude osas tööandjaga), st võtame aluseks töötaja brutopalga koos kõigi töötasudelt arvestatavate maksudega, sh pensionikindlustus, ravikindlustus, töötuskindlustus ja tulumaks.
6. Loome seadusandlikud eeldused osalise tööajaga töötamiseks. Praegu pole tööandjal võimalik näiteks pensionäre osalise tööajaga palgata, kuna sotsiaalmaksuseadus nõuab iga osalise tööajaga tööle võetud pensionäri eest tööandjalt sotsiaalmaksu tasumist vähemalt ettemääratud summas. Selline – sisuliselt peamaks – töötab maksuvabale miinimumile otseselt vastu, suurendades sotsiaalset ebavõrdsust.

Eesti peab otsustavalt liikuma praeguselt süsteemilt, kus põhiliselt maksustatakse ettevõtluse sisendeid, eelkõige tööjõu makse, süsteemile, kus maksustatakse väljundeid ehk tulu, mille teenimiseks on kasutatud ühiskondlikke ressursse sh tööjõudu. Kehtestame väiksema sotsiaalmaksu (ravikindlustusmaks), mis asendatakse ettevõtte tulumaksuga (maksimaalselt 12 protsenti). Arvestades oodatavaid kasumeid 2015. aastal võiks see summa olla lisaks praegu laekuvale summale umbes 350 miljonit. Kokkuvõttes ettevõtlussüsteemi maksukoormus ei suurene. Väiksem sotsiaalmaks kompenseeritakse ettevõtte tulumaksuga. Need ettevõtted, kes rohkem palka maksavad, maksavad uue süsteemi järgi vähem makse. Ettevõtted, kellel on suured kasumid ja vähe inimesi palgal, maksaksid selle süsteemi järgi rohkem. Dividende eraldi mitte maksustada ja dividendi maksmisel eraisikule maksustada dividende ainult eraisiku tulumaksu ja ettevõtete tulumaksumäära vahega. See aga tähendab, et eraisikutel ja ettevõtetel oleks erinevad tulumaksumäärad.

2.4.2 Eraisikust ettevõtja ja väikeettevõtete eluõigus

Loome seadusliku ja toimiva aluse eraisiku ettevõtjana tegutsemiseks. Praegust FIE-de staatust tuleb muuta, tänasel kujul on see absurdne ja heidutav. Neil lasub kohustus maksta sõltumata tulust üle saja euro kuus, mis sunnib väikese või ebauhtlase käibe korral registreeruma muud tüüpi äriühinguna.

Eraisiku väikeettevõtlus tuleb seadustada nõnda, et ta poleks sunnitud tulusid varjama ega registreeruks sotsiaaltoetuse saajaks. Nii paraneb tööhõive ja sotsiaalkulud muutuvad väikesteks, kuid legaalselt maksutuludeks. Mõistlik on piirata sellise ettevõtlusvormi aastakäive (näiteks 10 000 – 16 000 eurot).

Suurema käibe korral tuleb luua osaühingu või aktsiaseltsi vormis ettevõtte. Alla selle on eraisikust ettevõtja vabastatud aruandekohustusest, jääb vaid kassapõhine raamatupidamine.

Loomulikult tuleb tühistada seadus, mis arwab väikeettevõtete tegevjuhtidest omanikud välja töötutoetuse saajate hulgast. Kõik isikud, kes maksavad töötuskindlustusmaksleid, saavad ühetaolistel alustel ka töötutoetust.

2.4.3 Ravikindlustus

Soovime jagada ravikindlustusmaksed isikustatud ja solidaarseks osaks järgmiselt:

Solidaarne osa, mis katab tänases mõistes haigekassa liikmelisusega tagatud meditsiinilise abi ja erakorralise meditsiinilise abi. Tervise- ja pensionikindlustuse kogusumma ei tohi ületada täna kehtivat vastava riikliku kindlustuse määra.

Isikustatud osa, mis koguneb isiku vastavale ravikindlustuskontole. Sellest kaetakse isiku need ravikulud, mida ei kata solidaarne ravikindlustus; see on ka pärandatav. Sellele kontole võib koos vastava maksusoodustusega kanda vahendeid ka vastava isiku tööandja töölepinguga ettenähtud tingimustel. (Kaugemas vaates oleks 1/3 isikustatud osa ja 2/3 solidaarne osa).

Alandame ravikindlustusmaksu 13 protsendilt 9-10 protsendile. Puudujääv summa võtame tubaka- ja alkoholiaktsiisist. Viime sisse nn magusmaksu (umbes 50 miljonit eurot aastas) ja suunata ka see haigekassale.

2.4.4 Pensionärid ja pensionid

Eesti pensionisüsteem pole jätkusuutlik. Meid lohutab vähe, et ka teised arenenud riigid elavad juba aastaid üle oma võimete. Raha jätkuv odavnemine on möödapääsmatu. Rahandusministeerium hindab seda praegu 6 protsendile aastas ja seega – arvestades veel, et Eesti pensionifondide tootlikkus on üks madalamaid maailmas – puudub sisuliselt igasugune mõte raha „koguda”.

Kuivõrd pensionifondid ei saa tagada kindlustatust vanaduspäevil, keskendume solidaarsele reaajas ümberjagamisele.

Sarnaselt ravikindlustusmaksle jagame pensionikindlustusmaksle solidaarseks ja vabatahtlikuks osaks. Solidaarne osa katab tänaste pensionäride tulud ja annab tänasele maksumaksjale õiguse tulevasele rahvapensionile; vabatahtliku osa juhtimine on maksumaksja otsustada.

Tühistame igasugused vanusepiirangud mistahes kogumispensionide sambaga liitumisel ja muudame nendesse kuulumise vabatahtlikuks. Muudame II ja III samba põhimõtteid nii, et vabatahtliku osa neisse suunamine oleks majanduslikult mõttekas. Tühistame kogumispensionide seaduses sätestatud vanusetsensused.

Loome seadusandlikud võimalused era- ja firmapensionite süsteemide arenguks.

Kaotame pensioniealiste maksupoliitilised piirangud tööle asumisel.

Vaatame üle eripensionid. Eripensionite tegelikud regulatsioonid on killustatud kokku 13 ametkondlikus seaduses ja määruses, mistõttu riik ei suuda neid tulemuslikult juhtida. Viime need kõik kokku ühte seadusesse ja piirame maksimaalselt, sest välja arvatud üksikud elukutsed, on tegu vaid varjatud palgalisaga.

Töötahet ja lasterikkust ei tohi karistada. Sellepärast loome kõik võimalused, et pensionieas inimesed saaksid töötamist jätkata. Pensionistaaži kujunemisel tuleb arvestada, et laste kasvatamine on osa ühiskonna heaks tehtud tööst.

2.4.5 Erisoodustusmaks

Kaotame erisoodustusmaksu suuremal osal juhtudest, mil seda täna rakendatakse. Erisoodustusmaksud kehtivad praegu kuludele, mida ei saa pidada varjatud palgalisaks, vaid mis ongi tegelik ettevõtlusega seotud kulu: töötajate tervisekulud, haridus- ja koolituskulud, esinduskulud jne. Seega on need täna topeltnmaksustatud.

Erisoodustusmaks karistab täna igasugust töötajate kvaliteedi tõstmist ja lojaalsuse suurendamist, samuti elementaarseks turundustegevuseks kasutatud esinduskulusid. Erisoodustusmaks muudab mõttetuks firmapensionid, neid maksavad vaid mõned rahvusvahelised ettevõtted, kel see on normiks.

2.4.6 Käibemaks

Eestis üha süvenev vaesus kahjustab otseselt meie riigi sotsiaalset, vaimset ja majanduslikku jätkusuutlikkust. See on potentsiaalse kuritegevuse käivitajana ohuks meie sisejulgeolekule ja lihtsalt häbiväärne euroopalikus riigis. Kuni suur osa elanikkonnast maadleb toimetulekuga Maslow' püramiidi alumisel astmel, ei peatu väljaränne ega kasva sündivus.

2.4.7 Varjatud ja kaudsed maksud

Riigi peamised tuluallikad on maksud tulult ja tarbimiselt. Erinevate nimedega teiste maksude ja põhjendamatult kõrgete riigilõivude kehtestamine riigi eelarvetasakaalu saavutamiseks muudab majanduskeskkonna läbipaistmatuks, raskelt hallatavaks ja kohmakalt reguleeritavaks. Seda on tehtud pelgalt põhjusel, et kartellierakonnad on populistlikel kaalutlustel alandanud järsult tulumaksu, otsides siis tekitatud „augule“ suvalisi katteallikaid.

Sellised peidetud maksud tuleb põhjalikult üle vaadata, enamik neist kaotada ja lõive minimeerida. Õigustatuks peame nn eluviisimakse, näiteks alkoholi- ja tubakaaktsiisi.

2.5 Energeetika ja maavarad

Igal tänapäeva tööstusriigi elanikul on väga ligikaudselt öeldes sada abilist – niipalju kordi kasutame energiat rohkem, kui inimene seda füüsiliselt toota suudaks. Energiahindade kasv viimastel kümnenditel on otseselt mõjutanud arenguid pea igas eluvaldkonnas. Lisaks mõjutavad meid energiaturgude järkjärguline liberaliseerimine, Euroopa Liidu heitmekaubanduse käivitumine, energia tarneprobleemide süvenemine ja energiajulgeolek.

Peale majanduse mõjutavad energiahinnad meil siin põhjamaal teravalt elamu-soojamajandust ja seeläbi ka regionaalset arengut ning inimeste tervist.

Energeetika ja energiasõltumatus ning -turvalisus on ja jäävad meie riigi eksisteerimise võtmeküsimusteks. Kuivõrd see valdkond on seotud riigi julgeolekuga, siis taotleme Eesti energeetika tuleviku kavandamisel võimalikult suurt erakonnaülest konsensust. Tulevikku puudutavad otsused tuleb meil koos teha.

Tuleb mõista, et ei Eestil ega tehnilisel tsivilisatsioonil tervikuna ole pikemas vaates alternatiivi tuumaenergiale, selles valdkonnas kaasaraäkimine aga nõuab väga pikaajalist mõtestatud tegevust.

Peamiselt julgeolekukaalutlustel peame vajalikuks Eesti elektrivõrgu sünkroniseerimist Mandri-Euroopa võrkudega hiljemalt aastaks 2030, et saavutada täielik sõltumatus Venemaa elektrivõrgust. Imporditavate energiaallikate (kivisüsi, naftasaadused, maagaas jne) hankimisel eelistame küll odavaimat pakkujat, kuid tarnekindluse tagamiseks kasutame mitmeid alternatiivseid tarnijaid.

Peame mõistlikuks võimekust toota elektrit vähemalt mahus, mis rahuldab Eesti vajadusi. Arendame tehnoloogiaid ning uurimissuundi, mis võimaldavad toota elektrit ka ekspordiks. Teeme kõik, et ühelt poolt hakkaks arenema mitmekesine ühistuline energia hajustootmine, teiselt poolt aga oleks tagatud odav ja püsiv tööstusele vajalik energia.

Maagaasiturk on Eestis avatud, kuid reaalne konkurents gaasiturul puudub. Eestil on ühendused vaid Venemaa ja Lätiga ning ainus gaasitarnija kõigile kolmele Balti riigile on Venemaa. Samuti kuulub Gazpromile kogu gaasiga seotud infrastruktuur. Seega tuleb sõltuvust maagaasist ja eriti Vene gaasist oluliselt vähendada.

Bioloogiliste kütuste hinnatõus maailmaturul on kaasa toonud ka puitkütuste ja turba hinnatõusu. Samas on need kodumaised kütused soojuse- ja elektriturul järjest konkurentsivõimelisemad. Nende ressursside senine eksport on järjest enam asendumas kodumaise tarbimisega. Lähiaastatel valmivad mitmed uued puitu, turvast ja ka jäätmeid kasutavad koostootmisjaamad, mis suurendavad oluliselt nõudlust nende ressursside järele (mis omakorda võib viia nende ressursside kallinemisele).

Toetame ja soosime taastuvate energiaallikate efektiivsemat kasutamist, aga samuti ka uudsete taastuvenergia tehnoloogiate arendamist ja juurutamist. Lihtsustame taastuvenergia väike- ja mikrotootjatele esitatavaid nõudeid.

Vastavalt taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise direktiivile on Eesti kohustatud tõstma taastuvate energiaallikate osakaalu kogu energiatarbimises 25%-ni aastaks 2020. EL energeetika- ja kliimapakettide täpne täitmine on Eestile kahjulik, sest ei arvesta Eesti energiaressursside eripäradega. Põlevkivi on meil kõige odavam kütus ja põlevkivi-soojuselektrijaamade tehnoloogia maailmatasemel, seega seda valdkonda mõistlikult arendades saame Eestit elektrienergiaga varustada veel põlvkondi.. Selleks aga peame taotlema Eestile eritingimusi EL energia-ja kliimapakettides.

Põlevkivi kaevandamist maksustame vastavalt nafta maailmaturuhinnale.

Tagamaks jätkusuutlik Eesti põlevkivikeemia- ja energeetika areng, tuleb luua Eesti Põlevkivikeemia-ja tehnoloogia Instituut koos vastava sihtfinantseerimisega.

Massiivsed riikliku ettevõtte investeeringud ei ole tõstnud elektrivõrkude varustuskindlust oodatud mahus. Kaalume jätkata tarnevõrkude kasvõi osalist erastamist tulevikus. Säilitada ja suurendada investeeringuid madal- ja keskpinge jaotusvõrgu uuendamisse(remonti). Vajalik on edasine võrguinvesteeringute tehniliste lahenduste optimeerimine.

Euroopa Energiadirektiividega kooskõlla viimiseks, ristsubsideerimise vältimiseks ja õiglase läbinähtava võrguhinna kujundamiseks viia lõpuni AS Elektrilevi lahutamine AS Eesti Energiast.

2.6 Maaelu ja põllumajandus

Eesti põllumees on üleminekul kolhoosikorralt kuni Euroopa Liiduni läbi elanud keerulisi aegu. Kliimatilistelt tingimustelt võiks piimatootmine ja -tööstus tervikuna olla meie trumpkaart. Eesti suudab efektiivselt toota, investeerides selleks tehnoloogiasse ja innovatsiooni.

Maaelu ja põllumajanduse arenguks on hädavajalik koostöö, sh peretalude ja suurtootjate vahel. Kõigile on koht olemas, keskenduda tuleb ühiste eesmärkide seadmisele ja nende saavutamisele. Eriti tuleb panustada koostööle uute turgude leidmiseks, siin on vajalik ka riigi, eriti välisesinduste aktiivsem roll.

Investeeringutoetuste jagamine tuleb korraldada nõnda, et sellest saaks osa võimalikult lai talupidajate ring. Praegused investeeringutoetused on suurtootmise suunas kaldu. Meie eesmärk on, et talumajapidamisega hõivatud perede hulk Eestis ei kahaneks kiirenevas tempos. See pole mitte ainult maaelu säilimise, vaid ka julgeoleku küsimus.

Peame oluliseks, et maaelu edendatakse kõigi ministriumide kaudu. See pole pelgalt põllumajandus- ja keskkonnaministriumide pärusmaa.

Maaelu toimimist on vähemalt viimase tosina aasta jooksul dikteerinud ranged euronõuded. Eurotoetusi ei saa rakendada pelgalt nõuete täitmiseks – pigem peavad need olema suunatud toodete väärindamisele, konkurentsivõime tõstmisele ja turule orienteeritusele.

Peame vajalikuks kodumaise toidu pakkumist laste- ja haridusasutustes.

Lisaks toimivale infrastruktuurile ja tugevale omavalitsusele peame vajalikuks soodustada ja toetada maaettevõtluse mitmekesistamist.

2.7 Kalandus ja merendus

Sarnaselt põllumajandusele peame leidma ka kalurite ja tootjate ühistegevuses ning riigi tugeval toel turge Euroopas ja kolmandates riikides.

Oleme valmis välja töötama ettevõtete toetamiseks riigigarantiide süsteemi, mis on suunatud vajalike investeeringute tegemisele, et liikuda uutele turgudele.

Eesti on mereriik. Riigi abiga arendatakse väikesadamate võrgustikku, kuid puuduvad meetmed, mis tooksid meie laevad Eesti lipu alla. Toetama merendusega seotud ettevõtluse arengut, loome maksupoliitika, mille eesmärk on kalurite ja meremeeste traditsioonide säilimine, sest see on osa meie rahva kultuuripärandist ja identiteedist.

2.8 Keskkond

Meie põhieesmärgid on ressursitõhusa majanduse edendamine ja inimväärtuste kaitsmine loodushoiu kaudu. Tänapäeva inimelu on mõeldamatu kogu tehnilise kultuurita, mis

paratamatult loodust häirib. Seega tuleb leida tasakaal, et meie looduskapital ei väheneks, samas aga oleks mõistuspäraste keskkonnaalaste regulatsioonidega tagatud ka kasumlik majandustegevus.

Meie arvates peab Eesti võtma rohkem eeskju Soome ja Rootsi kogemusest maavarade kaevandamisel ja väärimdamisel. Lubame loodusvarade kasutamist viisil ja mahus, mis kindlustab ökoloogilise tasakaalu. Loodusressursside kasutuselevõtuga kaasnevad eelnevalt koostatud põhjendatud ja suurimat majanduslikku tulu töotavad optimaalse kasutamise skeemid, mis võimaldavad vältida pöördumatuid kahjusid ja raiskamist.

Säästlikkuse, saasteallikate vähendamise ja taastuenergia eelistamise kõrval peame tähtsaks Eesti maastiku ja miljöö korrashoidu. Keskkonnakaitstes asetame rõhu looduslike koosluste säilimisele. Puhas looduskeskkond ja liigirikkus on Eesti eelis.

Kaitseme maa- ja metsaomanike huve selliselt, et nad saaksid tagada oma omandi majandamise. Eesti maismaast on umbes 15% kaetud erinevat liiki piirangutega, mis on koormaks ka maaomanikele. Taotleme piirangute ülevaatamist, et keskkonnakaitse oleks tasakaalus muude ühiskonna aspektidega. Riik peab hakkama piirangute eest maksma õiglast kompensatsiooni. Uutele keskkonnakaitsetele piirangutele peab lähenema suurema tasakaalukusega ja nende kehtestamisel arvestama peale keskkonna kaitse ka teiste ühiskonna osapoolte aspektidega. Uued piirangud peavad olema rangelt põhjendatud teaduslike argumentidega.

Eestis on rikkalikud mageveevarud. See on ressurss, mis läheb globaalselt järjest rohkem hinda, seda on vaja järjest rohkem arvesse võtta muude ühiskonnaelu korralduste juures.

Mereriigina asume tiheda laevatatavusega mereteede kõrval. Vältimaks tulevikus suuremaid katastroofe, on vaja rohkem panustada mereohutusse, koostöösse naaberriikidega ja keskkonnaalastesse uuringutesse, mis uurivad hoovuste ja ilmastikuolude koosmõju võimalike reostuste korral.

Ligikaudu pool Eesti maismaaterritooriumist on kaetud metsadega. Metsad on Eesti suurimaid kasutatavaid loodusressursse põlevkivi ja magevee kõrval. Puidu väärimdamisse ja teadmistepõhisesse majandamisse peab Eesti panustama jätkuvalt ka tulevikus.

3. Haridus, teadus ja kultuur

Väikeriigi konkurentsieelis maailmas on ettevõtlikkus ja paindlikkus, me peame olema riskialtid ja uuele avatud. Selleks vajame haritud, intelligentseid kodanikke, kes on võimelised maailma tippteaduses ja -kultuuris kaasa rääkima. Kultuur, haridus ja rahvuslik teadus tagavad meie iseolemise vaimse aluse – Eesti identiteedi.

3.1 Haridus

Tähtsustame hariduses elukestvat õpet, loovust ja innovaativsust. Hariduspoliitika planeerimisel lähtume haridusuuringutest ja kaasame valdkonna eksperdid.

3.1.1 Alus-, üld- ja kutseharidus

Meie eesmärk on haridusliku kihistumise vähendamine. Kõigil on võrdsed võimalused alus-, üld- ja kutsehariduse omandamisel. Kehtestame alusharidusele ühtsed nõuded, mida kohalik omavalitsus on kohustatud järgima. Kõigile lastele tagatakse lasteaiakoht ja tasuta eelkool.

Eesti hariduse alustoeks peab kujunema elukohalähedane põhikool. Peame vajalikuks ka väikesi regionaalseid lasteaed-alkoole, kui neid toetab kohaliku kogukonna ettevõtlikkus ja entusiasm. Koolivõrgu arendamisel lähtume tasakaalustatud regionaalpoliitikast.

Maakondades olevate kutsehariduskeskuste tegevuse integreerime pakutava gümnaasiumiharidusega. Ettevõtjate panus kutseõppuritele heatasemelise õppepraktika läbiviimisel peab tõusma, nagu ka kutseeksami sooritajate ning kvalifikatsiooni omandanud inimeste osakaal.

Hariduse sisu ja kvaliteet

1. Alus-, üld- ja kutsehariduses on tähtis järgida riikliku õppekava, kuid samas tuleb aidata igal haridusasutusel luua oma õppekava, mis tagaks haridusasutuse eripära ja arvestaks regiooni omapäraga.
2. Anname põhikoolis kõigile õppijatele tasuta vähemalt ühe huvialaga tegelemise võimaluse (selle all mõistame ka üldhariduse ainete süvaõpet). Huviharidus varases eas aitab lastel leida oma tugevad küljed ja arendada neid.
3. Seame eesmärgiks, et õpetajate õpetajad on kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistid. Väärtustame õpetajakutse, et sinna kandideeriksid parimad gümnaasiumi lõpetajad.
4. Riik kulutab päris palju vahendeid ettevõtlusõppele ja praktikale, et anda noortele juba varakult sellekohased üldteadmised. Jätkame seda tegevust, edendades ettevõtluse positiivset kuvandit nii koolides kui ühiskonnas tervikuna.
5. Digipöörde süsteemne rakendamine aitab suurendada õpihuvi, õppida paindlikumalt ning läheneda igale õppijale individuaalselt. Nii kaasame paremini ka lapsevanemaid ja ettevõtteid.
6. Peame oluliseks haridusasutuste juhtimise taset ja juhtide strateegilisi oskusi. Pooldame juba loodud võimalust koolijuhtide horisontaalseks rotatsiooniks.
7. Suurendame kooli juhtimise autonoomsust. Selleks viime kooli juhtkonna valiku ning tegevuse hindamise spetsialistidest moodustatud komisjoni (sh. hoolekogu) pädevusse.
8. Taastame õpetajale vajaliku riiklikult tagatud tugisüsteemi: lasteaia abipersonal, abiõpetaja, koolipsühholoog, sotsiaaltöötaja, meditsiinitöötaja, haridustehnoloog.
9. Tutvustame laialdasemalt positiivseid näiteid kogukonnakeskustena toimivatest koolidest. Kool võiks olla avatud õhtuni ja koolimaja võiks kasutada huviõppeks, täiskasvanukoolituseks jt kogukonna üritusteks. Selleks kaasame õpilasi, õpetajaid ja teisi koolitöötajaid.
10. Toetame erivajadustega laste hariduse omandamist kõigil tasanditel ning tagame vajalike tugiteenuste kättesaadavuse, lähtudes kaasava hariduse põhimõttest.

Koolikorraldus

3.1.2 Kõrgharidus

Esmatähtis on kõrgkoolides pakutava sisuline tase, et tagada üliõpilaste sobivus tööjõuturule ja nende püsimine konkurentsis. Selleks anname erialaliitudele suurema sõnaõiguse kutsehariduskogude töös ning lähtume õppekavade koostamisel kutsestandarditest.

Regionaalsete kolledžite ja rakenduskõrgkoolide võrgustik peab tegema koostööd piirkondlike kutsehariduskeskuste ja gümnaasiumitega.

Rahvusvahelistumine ei tähenda emakeele tõrjumist kõrgharidusest. Kehtiv kord, kus on lubatud kas ainult eesti- või ainult ingliskeelne magistriõpe vähemalt kümne magistrandi olemasolul, on pannud ülikoolid eestikeelseid erialasid sulgema ja neid ingliskeelsetega asendama. Seda korda tuleb muuta.

Doktoriõpe peab olema kvaliteetne ja perspektiivitundeline.

3.1.3 Elukestev õpe

Tänapäeva maailmas kohanemine nõuab paindlikkust. Kutse- ja kõrghariduses tuleb luua süsteem uute erialade sünniks lähtuvalt tööjõuturu vajadustest. Samuti peab olema paindlik töötute ümberõppe süsteem.

Tasuta kõrghariduse kõrval vajame avatud ülikooli kaugõppe vormi, mis on seni andnud hea täiendus- ja ümberõppe võimaluse kõigile töötavatele inimestele, sh puudega inimestele.

3.2 Teadus

Oleme seisukohal, et nn projektipõhine teadus on ebaefektiivne, sest puudub toimiv tugisüsteem teadussaavutuste rakendamiseks majanduses ja väikeettevõttes, kes uuringuid vajaksid, ei suuda nende eest maksta. Määrame prioriteetsed teadussuunad ja arendame neid.

Suurendame baasfinantseerimist Eesti teaduse rahastamisel. Anname asutustele rohkem materiaalselt iseseisvust teadus- ja vastutusvaldkondade arendamisel.

Seome tehnoloogia arenduskeskuste (TAK) programmi teaduse tippkeskuste programmiga. Jätkame arenduskeskuste laiendamist.

Loome kahepoolse motivatsioonisüsteemi teaduse ja ettevõtluse koostööks. Arendame välja mõlemale osapoolle kasutatava andmebaasi teaduse võimaluste (laborid, spetsialistid, õppekavad jms) ja ettevõtete vajaduste (praktikakohtade pakkumised, tööjõuvajadused, arengusuunad jms) valdkonnas.

Soosime rakendus- ja tööstusteadlaste osakaalu kasvu teadlaste üldproportsioonis. Selleks motiveerime ettevõtteid palkama magistri- ja doktorikraadiga töötajaid ning suurendama teadusarendustegevuse rahastust ettevõtluses. Muudame ettevõtlustoetuste (Eesti Teadusagentuur ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus) põhimõtteid ning suurendame erinevate meetmete sidusust.

Tagame teadlaste senisest suurema kaasamise seadusandluse ettevalmistamisel ja otsuste tegemisel nii riigi kui omavalitsuse tasandil. See hõlmab ka vastavate rakendusuringute tellimist ja kasutamist riiklike struktuuride poolt.

3.3 Kultuur

Eesti Põhiseadus sätestab riigi keskse ülesandena eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise. Kogu kultuuripoliitika peab olema suunatud sellele, et eesti kultuur oleks võimalikult mitmekesine, et kõigile oleksid tagatud maksimaalsed võimalused kultuuri loomiseks ja tarbimiseks.

Peatame kultuuri rahastamise osakaalu languse riigieelarves ja toetame loomingut. Eestikeelse raamatuturu toimimine ja väärtkirjanduse väljaandmine saab kesta vaid piisava auditooriumi ja toetuste olemasolul; see toimib ka praegu ainult tänu toetustele.

Toetame kultuuri eksporti ja loomemajandust. Eestluse missiooniks on esindada meie rahva kõrgel järjel kultuuri maailmas.

Tagame interneti sõltumatuse ja vabaduse. Vabastame Rahvusringhäälingu ning Sihtasutuse Kultuurileht juhtimise poliitilistest mõjutustest.

3.3.1 Rahastamine

Toetame kultuuri selge ja stabiilse rahastamissüsteemi abil, mille väljatöötamisel ja rakendamisel on maksimaalselt tagatud kultuuriavalikkuse sõnaõigus. Määrame rahastamise põhimõtted ja üldise mahu mitmeks aastaks ette. Kultuuriavalikkus peab olema pidevalt kaasatud valdkonna jaoks oluliste otsuste tegemisse.

Kaalume kultuuriürituste piletite käibemaksu alandamist. Siinjuures on tähtis väga täpselt defineerida mõiste „kultuuriüritus” ja välistada kuritarvitused.

Kõrgharidusega kultuuritöötajate sissetulek peab võimaldama sellest ära elamist ilma piinlike kompromissideta. Tagame vabakutselistele loomeinimestele sotsiaalsed garantiid võrdselt töölepinguseaduse alusel töötavate inimeste garantiidega.

Spordil on väga tihe seos rahva tervisega. Riiklikult rahastame esmajärjekorras laste- ja noortesporti. Lõpetame spordi erialaliitude „erakonnastamise” ning kasutame spordisüsteemi juhtimisel rohkem valdkondade kompetentsi.

3.3.2 Keel ja kirjutatud sõna

Meie eesmärk on elav ja arenev eesti keel. Selleks:

1. Arendame välja tehniliseks kasutamiseks piisava kvaliteediga eesti-inglise-eesti masintõlkesüsteemi. Lähiaastatel muutub sellise olemasolu kultuurkeeles puhul vältimatuks ja see on eestlasele tuhat korda kallim kui hiinlasele. Süsteemi projekt on olemas, aga kümme, kui mitte sada korda alafinantseeritud.
2. Toetame senisest oluliselt rohkem Eesti kultuuriväärtuste digitaliseerimist ja kogu maailmale tasuta kättesaadavaks tegemist, pidades seda oluliseks meetodiks meie kultuuri säilitamisel, arendamisel ja tutvustamisel maailmale.
3. Toetame senisest oluliselt rohkem eesti kirjanduse tõlkimist teistesse keeltesse, esmajoones inglise keelde, ja maailmakirjanduse paremiku tõlkimist eesti keelde.
4. Toetame eesti viipekeele arengut.

3.3.3 Kultuuri levik ja kättesaadavus

Professionaalne kultuur peab jõudma ka maakohadesse.

Raamatukogude olemus ja roll on digiajastul muutunud, meie kujundame neist kohaliku kultuurielu keskused.

Riik peab võtma selge vastutuse, et eraomandis olevad muinsuskaitsealused hooned säiliks. Selle nimel oleme vajadusel valmis leevendama omanikule üle jõu käivaid piiranguid, kuid teatud tingimustel pooldame hooletusest lagunema jäetud hoonete võõrandamist.

3.3.4 Kultuurautonoomia ja integratsioon

Selleks, et Eesti riigis igaüks valdaks eesti keelt, sõltumata päritolust vaataks julgelt tulevikku ja tunnetaks ennast Eestiga seotuna; et säiliks kodurahu ja Eesti muutuks avatumaks; et tekiks ühine väärtusruum, mis tugineb Eesti Vabariigi põhiseaduse põhimõtetele, viime läbi järgmised muudatused:

- Riigistame kõik Eesti muukeelsed koolid, et vältida nende kasutamist pantvangidena riigi ja omavalitsuste vastasseisus, ning samuti kehtestame kohustuslik eestikeelne õppe igas kooliastmes.
- Toetame ühekordse stipendiumiga ja igakuise elamiskulude hüvitamisega eesti keelt hästi valdavate kvalifitseeritud õpetajate, õppejõudude, politseinike, päästjate ja justiitstöötajate tööleasumist Ida-Virumaale vähemalt kolmeks aastaks. Aastas võimaldame programmiga liituda 50 spetsialistil.
- Eesmärgiga soodustada Eesti riigile lojaalsete välismaalaste lõimumist ja kodanikeks saamist kaalume kodakondsuse saamiseks vajaliku Eestis elamise perioodi mõõdukat lühendamist.
- Toetame kvaliteetse avalik-õigusliku venekeelse meedia arendamist.
- Toetame mõistlikus ulatuses tasuta eesti keele õpet.

4. Inimväärtused

Inimväärtused ja iga inimese väärtustamine on elujõulise Eesti alus. Paraku tunneme aina rohkem, kuidas rahvas ei näe koostöö võimalust omaenda riigiga, pole enam usaldust ega lootust.

Taasmõtestame eestluse. Meil on arvamuste vabadus ja sõnavabadus, aga seda ei tohi segi ajada arvamuse pealesurumise ja ühiskondliku mõtteruumi reostamisega. Kaitseme ja arendame lugupidavat suhtumist ning inimlikkust ühiskonna erinevatel tasanditel: tööandja ja töötaja, eduka ja vähem eduka ühiskonnaliikme vahel. Püüame taasluua meie-tunde, et vastata küsimusele, miks me siin oleme. Tahame luua strateegia, mis aitab meil kasvada rahvana.

Anname endale aru, et kõike vajaminevat pole võimalik ühe hooga korda teha või lubada. Meie arusaam inimväärtuste edendamise vajadusest põhineb ühiskonna kui terviku arengul. Mõistlik riigihaldus ja majanduse konkurentsivõime taastamine, nagu kirjeldasime neid eelmistes peatükkides, loovad aluse, et saaksime üha enam panustada inimestesse.

Inimestesse panustamise eelduseks on ligipääsetav ühiskond, kus arvestatakse kõigi inimeste vajadustega.

4.1 Ühiskond

Meie õnn ja õnnetus on, et meie naabriteks ja eeskujudeks on maailma tippu kuuluva elatustasemega ning paljude sajandite pikkuse ühiselu traditsiooniga Skandinaaviamaad. Paraku oleme ainult maksukoormuses suutnud neile järele jõuda ja nüri tarbimisega mõõdetavat elatustaset taga ajades („viie rikkama riigi hulka”) saavutanud eeskujudele täiesti vastupidise suhtumise inimestesse.

Peame looma olukorra, kus riik puutub inimese ellu nii palju kui vajalik, kuid nii vähe kui võimalik. Et inimene tunneks, et riik ei jälgi teda pisasjadeni, kuid on tema jaoks olemas, et lahendada ajutise või püsivama iseloomuga muresid. Inimesed peavad tundma, et riik läbi sotsiaalkaitsekulutuste tagab oma inimestele kindlustunde, et teatud riskide (puue, vanadus, töötus jne) tekkimisel, saab ta loota abile ega jää oma murega üksi. Ressursse peab jaotama vajaduspõhiselt, probleeme lahendama eesmärgistatult ning soodustama kogukondlikku tegevust. Väiksema toimetulekuga inimeste iseseisev toimetulek peab järgnevatel aastatel oluliselt paranema. Eesti on vananev ühiskond, kus on vaja teha tarku otsuseid, sest tööaliste ja ülalpeetavate suhe on järjest kriitilisem. Ühiskond on tugev vaid siis, kui iga tema liige tuleb hästi toime ja on võrdväärne kaasaraäkija ühisasjades. Tuleb aru saada ja meeles pidada, et nii nagu puudega inimesed on ka iga eakas täisväärtuslik ühiskonna liige nagu kõik teised. Pöörame erilist tähelepanu puudega inimestele ning eakatele, kes vajavad riigi erilist tähelepanu ning hoolt.

4.1.1 Kodanikuühiskond

Inimeste koostegutsemine on küpse ühiskonna tunnus. See tähendab arenenud kodanikuvastutust ning poliitikute hoopis sallivamat ja tõeliselt kaasavat suhtumist vabakonda. Interneti abil anname paremad võimalused otse- ja osalusdemokraatiale, et kodanikud ja vabauhendused saaksid kõigis ühiselu korraldamise küsimustes oma sõna kaasa öelda.

Inimesele peab jääma võimalus otsustada ja kanda vastutust oma käekäigu eest, kuid tal peab olema ka kindlusetunne, et teda kuulda võetakse.

Kodanikuühiskonna tegevuste rahastamismudelid vajavad korrastamist ning muutuma läbipaistvamaks, mis võimaldab hakata kasutama kolmanda sektori potentsiaali mh. teenuste osutamiseks, huvikaitsega tegelemiseks ning kogukonna arenguks.

4.1.2 Erakonnad

Erakonnad on kodanikuühiskonna osa. Need ei pea sellele vastanduma ega sellest kõrgemal seisma. Seepärast tuleb piirata nende ebaproportsionaalset riigieelarvelist rahastamist ning kaotada muud eelised vabauhendustega võrreldes. Samas peab erakondade loomine ja valimistele viimine olema oluliselt lihtsam kui seni. Erakonnad olgu maailmavaatel põhinevad ühendused, mitte korporatiivse võimukasu jagamise vahendid.

4.1.3 Migratsioon ja meie inimesed

Liikumisel maalt linna ning Eestist välja on nii majanduslikud (sotsiaalsed) kui emotsionaalsed põhjused.

Me ei saa ega tohi lahkujaid halvustada, ent peame tegema kõik, et väljarännet vähendada ning hoida alal Eestist lahkunute sidet kodumaaga. Riik peab soodustama tagasipöördumist, näiteks vältima olukordi, kus Eestist pärit eestlastest vanemate lapsi on formaalsete nõuete tõttu raske üle tuua eestikeelsesse kooli jms.

Eestisse on kutsutud ja oodatud haritud inimesed, kes on valmis ära õppima keele, jagama meie väärtusi ja olema Eesti riigile lojaalsed. Me ei tohi bürokraatiaga peletada spetsialiste, kelle ajutine või pikemaajaline siitulek aitab kaasa Eesti majanduse, teaduse või kõrghariduse arengule.

Seevastu vähese haridusega tööjõu kontrollimatu sissevool ei lahenda ühtki Eesti ees seisvat probleemi, vaid süvendab neid, kuna kaasnevad sotsiaalsed kulud ühiskonnale on hetkekasust suuremad.

4.2 Perekond

Seisame traditsiooniliste pereväärtuste eest. Peres on ema ja isa ning nende lapsed, kellele ollakse eeskujuks ja kes kasvavad seal väärikateks kodanikeks – luues oma pere ja andes põhiväärtused edasi oma lastele.

Traditsioonidel põhinev peremudel väärib alati eristaatust, kuna just see ja ainult see tagab iibe ja lubab ühiskonnal kesta. Õeldu ei tähenda, et me eitaksime või tõrjuksime uusi peremudeleid, nagu üksikvanemad ja kärgpered. Ka samasoolistel paaridel on õigus õnnele ja riigipoolsele toele. Läheneme kõigile sihtrühmadele eraldi ja peame põhjendamatuks nn sooneutraalset poliitikat, mis marginaliseerib kõiki osapooli ja nende täiesti erinevaid probleeme.

1. Kõige soositum ja eeskujuandvam peab olema paljulapseline pere. Loome kõik võimalused ja eeldused, et Eesti peredes sünniks võimalikult palju lapsi. Vanemliku hoolitsuseta lastele tuleb võimalusel leida pered, kes suudavad neile seda pakkuda.
2. Kutsume vabas kooselus paare üles abielu registreerimisele, sest see annab turvatunde, seda eriti lastele.
3. Laste kasvatamine on Eesti heaks tehtud töö ja seda tuleb arvestada tööstaažina. Koduse vanema tööle naasmine olgu paindlik, võimaldades ka osalise koormusega töötamist. Toetame üksikvanemaid, paljulapselisi ja puuduses elavaid peresid tasuta koolilõunate ja huviringide kaudu.
4. Toetame puudega last kasvatavaid perekondi ning väärtustame hooldajate tööd. Selleks vaatame üle teotuste suurused ning toetame välja perekonda parimal moel toetavad teenused.

4.2.1 Demograafia

Vabaerakond tegutseb mõtte ja lootusega, et eestlusel on tulevikku. Alternatiiv, nagu Rein Taagepera selle sõnastas, on demograafilisest vetsupotist alla minek – väljasuremine.

Anname endale aru, et Eesti demograafiline olukord on halb ja kiired lahendused puuduvad. Eesti rahvaarv langeb vähemalt veel parkümmend aastat ja heal juhul peatub 800 000 juures. See seab suure koormuse kogu infra- ja pensionistruktuuridele ning tekkinud vaakum suurendab kontrollimatu sisserände ohtu.

Peame jagu saama suhtumisest, kus riik on üle võtnud paljud ajalooliselt perede ja kogukondade funktsioonid – riik toidab ja katab, õpetab ja matab. Murrame mentaliteedi, et lapsed on luksus, hea elu retsept mitte muretseda ülalpeetavaid ja õnnelike vanaduspäevade valem riiklik pension, mida riik on sunnitud kellegi teise lastelt maksudena sisse nõudma. Sellisel ühiskonnal ei ole tulevikku!

4.2.2 Lapsed

Lapsed ei suuda enda eest seista ega otsustada. Peame riigina tagama, et otsustajad tema elulistes küsimustes oleksid vastutustundlikud ja teadlikud inimesed. On loomulik, et need on vanemad, kuid vahel on kogukonnal vaja sekkuda ja võtta otsustusõigus ning vastutus lapse eest.

Tugevdame lastekaitset ja järelevalvet riskiperede üle. Igal lapsel on õigus inimväärsele elule, ta ei pea maksma oma vanemate vigade eest. Anname kohalike omavalitsuste kaudu kogukonnale vajalikud vahendid, et ükski laps ei jääks hooleta.

Tõstame pere- ja lastetoetused, sh puudega lapse toetuse inimväärsele tasemele. Laste kasvatamine on Eesti riigi poolt igati tunnustatud ja toetatud töö meie rahva tuleviku nimel. Meie eesmärgiks pole mitte vanemapalga järk-järguline tõstmine kolmele aastale, vaid kogu maksusüsteemi muutmine selliseks, et see olemuslikult soosib lastele sobivat kasvukeskkonda pakkuvat peret.

Eesti on suuteline looma ressursse, mida õigesti jagades annaksime praegu puuduses elavatele lastele õnnelikuma lapseõlve. Selleks:

1. Pakume tasuta koolitoitu, õppevahendeid ja koolitransporti gümnaasiumi lõpuni kõigile, kes seda vajavad.
2. Arendame välja üleriigilise lastehoiuvõrgustiku. Lihtsustame reegleid ja vähendame bürokraatiat, mis on seotud lastehoidude käivitamisega. Sarnaste reeglite alusel tuleb käsitleda nii lastehoiuteenust kui ka lapse koduhooldust.
3. Lõpetame peretoetuse pideva tõestamise vajaduse, mis on sisuliselt 26 800 toetust vajava pere mõnitamine. Vajaduspõhine peretoetus peab olema realselt peret abistav.
4. Tagame erivajadustega lastele õppimiseks ja arenguks vajalikud tugiteenused ning õppevahendid kõigil haridustasemetel.
5. Toetame erivajadustega laste huvitegevust läbi pearahasüsteemi muutuste, loomaks eeldused, et erivajadustega lapsi kaastaks tavarühmadesse, liikudes sellega integratsiooni suunas. Rakendame ellu puudega ja tervisekahjustusega noortele suunatud toetatud töölerakendumise mudeli, vältimaks kooli lõppedes koju jäämist.

4.2.3 Kindlustunne

Nõrgad peresidemed ja nõrk kogukond tähendavad, et ühiskond (või riik) on üle võtnud paljud nende funktsioonid. Ühiskond peaks põhinema üksikisikutel ja perekondadel, kellele peavad olema tagatud võimalused endaga hakkama saada, omada elementaarselt vajalikku elatustaset ja mitte tunda end kõrvalejätuna.

Praegused tugisüsteemid on ületsentraliseeritud ja jagavad kõigile kehtestatud normi alusel, mitte vajaduspõhiselt. Vajaduste väljaselgitamine ja tegelike abivajajate leidmine peaks olema kohaliku kogukonna ülesanne, keda abistavad sotsiaaltöötaja, piirkonda teenindavad perearstid ja kordnik.

Abivajajate väljaselgitamine peaks muutuma ennetavaks ülesandeks. Inimese poole tuleb pöörduda probleemi tekkimise algfaasis.

Samas peab riigis olema kehtestatud ühtne ja selge sotsiaalpoliitika, mille aluseks on ühiskondlik kokkulepe – keda, kuidas ja mil määral solidaarselt aidatakse. Vaja on leida lahendus riigi ja omavalitsuste poolt pakutavate sotsiaalteenustele, muuhulgas analüüsida, millised teenused peavad olema tagatud riigi ja millised omavalitsuse poolt. Tuleb lõpetada vägikaikavedu ning vastutuse veeretamine.

1. Töötukassa on oma tööd hästi teinud, kui võimalikult palju inimesi tööle naaseb, ja selle vahendid peavad olema vaid Töötukassa enda käsutuses, mitte riigieelarve puhver. Eraldame sotsiaalprobleemid töötusest.
2. Parandame erivajadustega inimeste ja nende perede olukorda. Lihtsustame puude määramist ja kontrolli. Puudega lapse sünd ei tohi viia perekonda alla vaesuspiiri ja puudega inimese hooldajale peab olema tagatud inimväärne elatustase ka juhul, kui ta ei saa hooldamise kõrvalt elatist teenida.
3. Muudame sotsiaalabi mitte protseduuri- vaid vajadusepõhiseks, st see peab olema inimesekeskne ning suunatud püstitatud eesmärgi täitmisele. Sotsiaalkaitse peab katma kogu riigi, nii et ka inimene kõige kaugemas metsatalus ei jääks tähelepanuta. Selleks on vajalik kehtestada minimaalne teenuste pakett ning sotsiaalteenuste miinimumstandardid ning tegevuslubade süsteem.
4. Korrastame hooldushaiglate ja hooldekodude võrgu ja kehtestame riiklikud standardid teenuse sisule ja kvaliteedile ning kehtestame reeglid kohamaksumuse hüvitamise ja omaosaluse suuruse osas. Kaalume hoolduskindlustuse loomise vajadust, perekondade toimetuleku säilitamiseks.
5. Toetame ettevõtjaid, kes pakuvad tööd puuetega inimestele.
6. Suurendame riiklikke sünnitoetusi ja taastame matusetootused vähekindlustatud ja erivajadustega inimeste peredele.
7. Eakate turvatunde ja valikuvõimaluste tagamiseks toetame erineva hooldustasemega asutuste loomist, et igal inimesel on võimalik valida kus ja kellega koos ta soovib oma vanaduspäevi veeta.
8. Toetame infotehnoloogiliste ja uudsete lahenduste kasutuselevõttu sotsiaalteenuste pakkumisel.

4.3 Tervis

Rahva hea tervis on tugeva riigi nurgakivi. Kuluarvutuste taustal ei tohi ära unustada inimeste heaolu ja pikaajalist töövõimet, mis on varajase sekkumise ja kvaliteetse ravi tähtsaim eesmärk. Vanemate rahaline olukord ei tohi laste haigestumise korral halveneda.

Meditsiinisüsteemi suurim häda on meie arvates mitte otseselt ressursside puudumine, vaid et ühelt poolt on võetud inimeselt võimalus otsustada, mida ta saab makstud maksude eest, ja teiselt poolt haigekassalt on võetud vastutus pakutava teenuse eest.

1. Jagame ravikindlustuse solidaarseks ja isikustatud osaks.
2. Muudame haiguspäevade hüvitamise korda ning viime selle Haigekassa alt Töötukassa alla. Taastame hüvitise esimesest haiguspäevast alates.
3. Kaasame tööandjad senisest enam inimeste töövõime säilitamisesse.

4.3.1 Ennetamine

Eesti-suurusel riigil on väga oluline panustada aega ja vahendeid ennetustöösse, et tagada selle valdkonna jätkusuutlikkus ja areng. Ennetustöö tulemus avaldub aastate pärast, seega peame siin mõtlema tulevastele põlvkondadele. Ennetamine tähendab koostööd erinevate riskigruppidega tegelevate asutuste vahel ja teavitustööd juba lasteaia tasandil. Kui inimene ise või tema lähedane on sattunud riskigruppi, peab ta saama kindlustunde ja abi mõistliku aja jooksul, sõltumata tema vanusest, materiaalistest võimalustest või staatusest.

Taastame kohustusliku tervishoiusüsteemi või vähemalt seome kindlustatuse otseselt inimeste tervise regulaarse ennetava kontrolliga.

Tervise ennetuseks ja edenduseks on inimesel võimalik kasutada isikustatud ravikindlustuse kontot.

Erisoodustusmaks tuleb kaotada ka tööandja poolt töötajate tervislike eluviiside tagamiseks tehtud kulutustelt.

4.3.2 Ravi

1. Perearstisüsteem peab tagama arstiabi kiire ja kvaliteetse kättesaadavuse igas Eesti nurgas.
2. Eriarsti juurde pääsemine peab olema võimalik mõistliku aja jooksul.
3. Inimese vaimne tervis on sama oluline kui füüsiline. Vaimsete probleemide ravi, ennetuse ja edenduse tingimused peavad olema võrdväärsed füüsiliste terviseriketega omadega.
4. Inimene on tervik koos kõigega, mis inimesesse puutub. Tervis sõltub ka hammastest, mille ravi tuleb teha kättesaadavaks võrdväärselt teiste ravivõimalustega.
5. Parandame ravimite kättesaadavust väiksemates maapiirkondades, kus võimalusel saaks neid pakkuda ka kohalikud perearstikeskused.
6. Vaatame läbi ravimite hinnad erinevate haigusjuhtumite puhul, et vältimatu ravi puhul kehtiksid ravimite soodustused nii, et inimesed saaksid neid ka kasutada.
7. Üldarstiabi peab olema kõigile elanikele täiesti tasuta.

8. Ravikindlustus peab olema tagatud ka nendele inimestele, kes ajutiselt ei tööta, samuti vabakutselistele, kes teenivad oma tööga elatist, kuid ei mahu tavalise töövõtja või ettevõtja raamidesse.
9. Ravikindlustus peab tagama ka kindlustatute nii vaimsele kui füüsilisele tervisele tehtud kulutused, sh hambaravikulud (terved hambad on kogu tervise alus). Selle muudatuse täielikuks läbiviimiseks tuleb kõigepealt muuta haigekassa tööpõhimõtteid.
10. Psüühilise erivajadusega sügava puudega inimestele tagame tasuta hambaravi.
11. Kõik raviasutused peavad kasutama ühtset digiteenuste platvormi, et patsientide andmed oleksid täielikult ristkasutatavad.
12. Esmatasandi arstiabi korraldamisse peab otseselt olema kaasatud kohalik omavalitsus (täna neil selleks rahalist võimalust ja juriidilist kohustust ei ole).
13. Tuleb sisse viia spetsiaalne õppelaenude süsteem meditsiiniüliõpilastele, mille puhul laenud on oluliselt suuremad ja kustutatakse riigi poolt, kui inimene töötab peale õpingute lõpetamist teatud arvu aastaid Eestis oma eriala
14. Vabastame puudega lapsed visiiditasu maksmise kohustusest.

4.3.3 Ravimid

1. Parandame ravimite kättesaadavust väiksemates maapiirkondades, kus võimalusel saaks neid pakkuda ka kohalikud perearstikeskused.
2. Vaatame läbi ravimite hinnad erinevate haigusjuhtumite puhul, et vältimatu ravi puhul kehtiksid ravimite soodustused nii, et inimesed saaksid neid ka kasutada.
3. Kiirendame uute ja kaasaegsete ravimite jõudmist Eesti turule.

4.3.4 Ravikindlustus

1. Üldarstiabi peab olema kõigile elanikele täiesti tasuta.
2. Ravikindlustus peab olema tagatud ka nendele inimestele, kes ajutiselt ei tööta, samuti vabakutselistele, kes teenivad oma tööga elatist, kuid ei mahu tavalise töövõtja või ettevõtja raamidesse.
3. Ravikindlustus peab tagama ka kindlustatute nii vaimsele kui füüsilisele tervisele tehtud kulutused, sh hambaravikulud (terved hambad on kogu tervise alus). Selle muudatuse täielikuks läbiviimiseks tuleb kõigepealt muuta haigekassa tööpõhimõtteid.
4. Kõik raviasutused peavad kasutama ühtset digiteenuste platvormi, et patsientide andmed oleksid täielikult ristkasutatavad.
5. Esmatasandi arstiabi korraldamisse peab otseselt olema kaasatud kohalik omavalitsus (täna neil selleks rahalist võimalust ja juriidilist kohustust ei ole).
6. Tuleb sisse viia spetsiaalne õppelaenude süsteem meditsiiniüliõpilastele, mille puhul laenud on oluliselt suuremad ja kustutatakse riigi poolt, kui inimene töötab peale õpingute lõpetamist teatud arvu aastaid Eestis oma erialal.

4.3.5 Sõltuvused

Sõltuvused on inimesid hävitav ja ühiskonda laastav, meid kõiki rohkemal või vähemal määral puudutav probleem. Kõige tähtsam osa on siin inimlikul keskkonnal, alates perekonnast ja lõpetades kogu riigis toimuvaga.

Selle valdkonna põhiliseks tööriistaks on õigeaegne psühholoogiline nõustamine ja abi.

1. Alkoholi ei tohi propageerida ega reklaamida ja me ei pea õigeaks lubada avalikus kohas alkoholi tarbida.
2. Suitsetamise keelustamine siseruumides on mõjunud hästi, sest suitsetajate tõrjutud seisus on vähendanud suitsetamist. Tubakatoodete müük peab olema koondunud kindlatesse piirkondadesse (koos alkoholiga).
3. Ligi sajand maailmapraktikat on näidanud, et narkomaania kriminaliseerimine üksi täidab vaid vanglaid ja allilma taskuid. Sõltlasi tekib juurde, narkootikumide kättesaadavus muutub lihtsamaks ning esmatarbijate vanus langeb. Narkootikumidega seonduv vajab põhjalikku ühiskondlikku arutelu.
4. Hasartmängusõltuvuse võimalust arvestades tuleb mängimist käsitleda sarnaselt teiste potentsiaalselt ohtlike sõltuvusi tekitavate tegevustega.

Üldiselt on vaba inimese õigus tarbida, mida ta tahab, ja elada, nagu ta tahab, kuid arvestada tuleb tagajärgedega ning kaaskodanikud ei ole kohustatud neid kinni maksma. Lisaks suhtumistele tuleb eluviisi kindlasti arvesse võtta kindlustuses.

Jätkukõne

See programm on Vabaerakonna liikmete ühine töö ja pikkade vaidluste tulemus. Nagu inimesed, kes seda tegid, on ka programm ebatäiuslik. Kuid me püüdleme edasi ja programmitöö ei katke.

Eesti ühiskond tervikuna vajab rohkem usaldust. Et väikerahvana kiiresti muutuv maailmas püsima jääda, vajame avatud, laiapilgulist rahvuslust. Me tahame alal hoida seda, mida Eesti on saavutanud, kuid peame olema kriitilised ja uuendusaltid seal, kus varitseb stagnatsioon.

Ühiskonnana vajame senisest hoopis rohkem kokkuleppekultuuri ja vähem välistamist. See on väga tähtis ka poliitikas, kus erakonnaegoismiga küntud punased jooned ja lukustatud lubadused ei lase mõistlikel kokkulepetel sündida. Peame säärasesest mentaliteedist jagu saama, alustades iseendist.

On küsimusi, mida kauem peita ei tohi. Rahvakogus heaks kiidetud ja Vabariigi Presidendi poolt Riigikokku toodud demokraatiaprobleemid on valdavalt lahenduseta ja kogu pakett jäi ühe komisjoni lausahtlisse vedelema. Võim on Eestis liialt tsentraliseeritud ning omavalitsuste otsustusõigus puudulik. Lapsi ja lastega perekondi on meil aina vähem, ja need, kes on, kipuvad kehvast majanduskeskkonnast lahkuma.

Sellest lähtudes sõnastame Eesti elu sõlmküsimused kolme märksõnaga: demokraatia, detsentraliseerimine ja demograafia. Osalt oleme nende probleemide lahendust kirjeldanud selles programmis ja osalt jätkame otsinguid. Meie eesmärk on, et elu oleks võimalik ja inimväärne kõikjal Eestis.

VABAERAKOND ON TEELE LÄINUD JA KUTSUB EESTIMAA ÄRKSAID INIMESI
ENDAGA KAASA!